

7. П. Єврейський робфак в Одесі / П. // *Путь просвещения*. — 1925. — № 9. — С. 229—230.
8. *Ряппо Я. П.* В защиту Советской Высшей Школы / Я. Ряппо // *Путь просвещения*. — 1923. — № 5. — С. 1—23.
9. *Ряппо Я. П.* Достижения и задачи рабочих факультетов УССР: (из доклада на Всеукраинском Съезде Рабочих Факультетов) / Я. Ряппо // *Путь просвещения*. — 1923. — № 6. — С. 1—XX.
10. *Ряппо Я. П.* Перспективи робфаків на Україні / Я. Ряппо // *Путь просвещения*. — 1925. — № 12. — С. 1—10.
11. С. Одеський робфак / С. // *Путь просвещения*. — 1923. — № 6. — С. 269—271.
12. С. Робфак при Київському ІНО / С. // *Путь просвещения*. — 1923. — № 7/8. — С. 266—267.
13. Я. Н. Прийом до ВУЗ'ів у 1924—25 учб. році / Я. Н. // *Путь просвещения*. — 1924. — № 6. — С. 257—258.

В статье на основе материалов журнала "Путь просвещения" раскрыты историко-педагогические особенности становления и развития рабочих факультетов УССР.

Выявлены предпосылки их создания, определены задания, освещена динамика изменений в сети робфаков, рассмотрена организация учебно-воспитательного процесса, проанализирован количественный, национальный, социальный и партийный состав студенческого коллектива, отражены материально-бытовые условия жизни робфаковцев.

On the basis of materials of the journal "Put prosvesheniya" revealed the historical and pedagogical features of formation and development of the working faculties in Ukrainian SSR. Considered the reasons for their creation, defined the tasks, investigated the changes in the network of the working faculties, considered the organization of educational process, analyzed quantitative, national, social and party composition of students, reflected material and living conditions of students' lives.

Надійшла до редакції 8 серпня 2016 року

ЖУРНАЛІСТИКА ТА ЗМІ

УДК 930.253(100=161.2):316.77]"1945/1990"

Вікторія Ковпак,

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, завідувач кафедри журналістики і соціальних комунікацій
Інституту журналістики і масової комунікації
Класичного приватного університету*

Архівні колекції як складник інформаційно-комунікаційної діяльності української еміграції

Проаналізовано архівні центри еміграційної україніки післявоєнного періоду на північноамериканському континенті як складник національного інформаційно-комунікаційного простору, що актуалізує скомпоновану архівну інформацію для формування етнокультурної компетенції, смислової парадигми ідеї нації як українців з материкової України, так і еміграційної громади.

Ключові слова: архів, архівні колекції, смислоформування, ідея нації, українська еміграція, етнокультурна компетенція, інформаційно-комунікаційна діяльність.

Постановка проблеми. Колективна пам'ять нації як основоположний формант національної ідентифікації акумульована в засобах масової комунікації, які реалізують "накопичувальні, ретрансляційні та технології збереження щодо національного нарративу" [1, с. 175], мають супровідну інформаційно-популяризаторську інфраструктуру — архіви, музеї, бібліотеки.

Такі акумуляційні центри історико-політичної, соціокультурної спадщини — інституції пам'яті — не лише створюють інформаційно-комунікаційний простір, а й виконують функції смислостворювальних чинників ідеї нації у процесі формування національної спільноти, конструювання (реконструювання) національної ідентичності.

Сьогодні "актуальну геополітичну соціокультурну ситуацію можна характеризувати станом бінарної опозиції — одночасно відбуваються процеси глобалізації (конвергенції, уніфікації масової культури) та глокалізації (диференціації націй, прискореного розвитку локальних культур), що змушує осмислювати світ у єдності та різноманітті його складових й шукати нові ціннісні орієнтири, здатні об'єднати різні людські спільноти" [2, с. 204].

Питання глокалізації надзвичайно актуальне в контексті віднайдення ціннісних орієнтирів в умовах еміграцій-

ної громади за кордоном, виховання не лише між-культурної, а й етнокультурної компетенції в рамках націоідентифікаційної практики (тобто спільної інтерпретації символів, архетипів, стереотипів, прецедентних феноменів тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За словами М. Чиркової, М. Жулинський, П. Кравченко, Л. Репіна, В. Сергійчук, В. Скуратівський, В. Трошинський, С. Чукут, Ю. Шаповал та інші дослідники наголошують на особливому значенні вивчення історії України, її культури та мови, української соціально-політичної та філософської спадщини для формування історичної свідомості як основи національної ідентичності. А формування історичної свідомості на сучасному етапі неможливе без інформаційної культури, що передбачає знання інформаційних ресурсів, серед яких архіви, а особливо архівні центри політичної еміграції, що розкривають цілісну картину світу нації, "білі плями" історії, медіасфери тощо. Тож документальні "пам'ятники" є символами-маркерами інформаційно-комунікаційної генези, необхідної для самоідентифікації.

"Одна з головних місій архівів — оживити найвищезначніші події, як з життя країни, так і з життя окремого громадянина. Актуалізацію ретроспективної інформації дер-

жавні архіви здійснюють у таких формах, як ініціативне інформування, виставкова діяльність, проведення інформаційних заходів, оприлюднення у ЗМІ (публікація статей і підбірок документів, підготовка теле- та радіопередач), видавнича діяльність" [2, с. 208].

Однією із найгрунтовніших дослідниць історії зарубіжної архівної україніки є М. Палієнко, яка комплексно вивчила етапи створення та функціонування архівних осередків української політичної еміграції в країнах Європи в міжвоєнний період, відтворила процес комплектування та організації зберігання їхніх документальних фондів, з'ясувала обставини та шляхи переміщення українських еміграційних колекцій у роки Другої світової війни та в повоєнний період, їхнє засекречення, опрацювання та використання. У межах висвітлення історії становлення та специфіки діяльності українських архівних центрів післявоєнного періоду проаналізувала архівну україніку США та Канади [3].

Серед факторів актуальності дослідження окресленої проблеми вчена вирізняє: історико-джерелознавчий (відображення діяльності української еміграції з використанням інформаційного потенціалу українських та зарубіжних архівних джерел); архівознавчий (визначення внеску української еміграції у формування, комплектування та організації зберігання документальних колекцій україніки за кордоном); археографічний (введення до наукового обігу джерел зарубіжної архівної україніки через публікацію документальних комплексів, видання путівників, покажчиків тощо). Проте пропонуємо розглядати архівні колекції як інформаційно-комунікаційний канал, канал ЗМК, що одночасно і формує нові смисли, і транслює їх на рівні синхронії та діахронії.

Категоріально-поняттєвий апарат архівознавчої науки оперує поняттям "зарубіжна архівна україніка" (комплекс архівних матеріалів, які пов'язані з Україною та зберігаються за її межами), що охоплює український комплекс (документи, створені українцями, українські складники закордонних архівних зібрань тощо) та зарубіжний (документи іноземних установ, осіб тощо з питань української проблематики) [3, с. 5].

Після Другої світової війни саме північноамериканський континент (Нью-Йорк, Чикаго, Баунд-Брук, Клівленд, Торонто, Вінніпег тощо) став одним із центрів "архівів", "музеїв", "музеїв-архівів", "бібліотек та музеїв" — архівних центрів української еміграції, що ставили єдину мету — "збирання, збереження та опрацювання пам'яток національної історії, зокрема — визвольної боротьби за державну незалежність (писемних джерел, артефактів, рукописних та друкованих видань)" [3, с. 9]. Історія Української революції 1917—1920-х рр., громадсько-політичне, культурне, духовне, релігійне життя української еміграції та діаспори у світі стало тематичною палітрою культурних, наукових, пам'яткоохоронних центрів, що зазвичай мали архівні, бібліотечні (пресові) та музейні відділи. Значення еміграційної україніки М. Палієнко розглянула у своїй розвідці, висвітлюючи аспекти дослідження витоків, причин та наслідків еміграційного руху з українських теренів; як джерела для вивчення різноманітних сфер життя української еміграції в світі; як значущий елемент відображення проблем міжнародних відносин (українсько-польські, українсько-канадські, українсько-російські тощо); як інтегральну частину національно-архівної спадщини.

Зі свого боку, пропонуємо аспект дослідження закордонних українських архівних центрів як інтегрального склад-

ника загальнонаціонального інформаційно-комунікаційного простору, якому зазвичай передувало заснування певного еміграційного товариства, громадської організації, що мала спільні ідеологічні переконання, політичні погляди; "кожен з осередків ініціював створення мережі своїх представників, на яких покладалося завдання популяризації діяльності осередку та збирання документальних матеріалів і коштів [3, с. 453].

Мета статті — проаналізувати архівні центри еміграційної україніки (післявоєнного періоду) як складник національного інформаційно-комунікаційного простору, що актуалізує скомпоновану архівну інформацію для формування етнокультурної компетенції як українців з материкової України, так і еміграційної громади.

Виклад основного матеріалу. "Одна з кращих думок, вичитана при вході до Національного архіву США наведене вгорі речення: "Минуле — це тільки пролог", це тільки вступ і початок майбутнього" [4, с. 26].

Звернемося до тих прикладів, які не мають широкого висвітлення в наукових історико-архівознавчих працях.

У 50-х роках ХХ ст. північноамериканський континент, за свідченням Я. Рудницького, переживав "музейну гарячку" [4, с. 27]: після Нью-Йорка, Стемфорда, Клівленда, Баунд-Брука, Нью-Джерсі, Онтаріо та ін. у Чикаго в червні 1956 р. відбулося відкриття Українського архіву-музею (УАМ) (ініціатори — О. Ганкевич, О. Городиський, директор — проф. Ю. Каменецький, президент — д-р М. Сіминович), збирання якого значно зацікавило громадськість. Установа мала відповідні секції та комісії: фінансово-господарську, народного мистецтва, образотворчого мистецтва, фотографічну, філателістичну і, цікаві з позиції реалізації інформаційно-комунікаційної функції, архівно-бібліотечну та інформаційну секції. Після передання до УАМ архівного матеріалу спортивного товариства "Леви" створено окремий "Спортивний відділ". Автономні архівно-музейні відділи зберігають героїко-націоналістичну спадщину: Головної пластової старшини та так званій Рімінський архів колишніх воїнів Першої дивізії УНА.

Частину збирання присвячено проф. З. Кузелі — видатному етнологу та етнографу, фольклористу, музейному працівникові, громадському діячеві. Його ім'я — прецедентний феномен україніки, котрій присвятив життя, репрезентуючи її світові; проте малознаний в Україні, адже в СРСР згадувався "у неправомірно-політизованому кон'юнктурному словосполученні "український буржуазно-націоналістичний етнограф" [5]. Синтетичним вивершенням його наукових студій післявоєнного періоду стали статті енциклопедичного характеру, що природно продовжили огляди З. Кузелі в "Українській Загальній Енциклопедії". "У наступному українськомовному виданні, що почало друкуватися з 1949 р., — "Енциклопедії Українознавства" (Сарсель, Нью-Йорк) за головною редакцією В. Кубійовича і З. Кузелі, — останній представлений у відділі "Етнографія" першого тому рядом загальних статей, як-от: "Назва території й народу", "Історія української етнографії" (у співавторстві з П. Одарченком), "Племінний розподіл і етнографічні групи", "Господарство", "Ремесло", "Народне будівництво", "Одяг і взуття" (разом із Л. Бурачинською), "Народні звичаї й обряди". Ці та подібні розвідки дослідника, як слушно зауважив С. Пеленський, "зайвий раз доводять глибоке знання автора і його вміння відповідно представити матеріал, підкреслюючи найбільш суттєві і найбільш питомі національні риси так, що можна жаліти, що автор не залишив вичерпної

монографії про український фольклор" та синтетичної праці про українську етнографію, хоч і заклав для них тривкі підвалини" [5].

Останніми етнографічними студіями енциклопедичного типу стали статті дослідника про український народ, його соціальну структуру, регіональні особливості, національні меншини в Україні у виданій 1949 р. у Мюнхені книжці "Ukraine and its Peoples".

М. Боровик наводить власний рейтинг найповажніших архівних збірок у Канаді: архіви Осередку української культури і освіти у Вінніпезі (архів Є. Коновальця, О. Кошиця, І. Боберського, рідкісні стародруки і рукописи); в Альберті: оо. Василян у Мондері; у Саскачевані: у Саскатуні архівні збірки при Інституті ім. Петра Могили, Отців Редептуристів у Йорктоні та ін. Перевезений з Торонто до Вінніпегу Військово-історичний музей (ген. М. Садовського доби визвольних змагань). Збіркою завідує Українська вільна академія наук, є архівні збірки в товариствах і організаціях, наприклад у Торонто в Українському народному домі, Музеї визвольної боротьби ім. С. Бандери, Торонтській єпархії тощо [6, с. 239].

В Оттаві є "Національний архів Канади", де зберігаються збірки українознавчих студій. Такі архівні фонди мають професори В. Кисилевський та Я. Рудницький, Відділ Комітету українців Канади в Оттаві. Учений наголошує, що в таких установах працюють українці, які зможуть надати вичерпну інформацію, приміром "головою Відділу Багатокультурного архіву Канади є українець Мирон Момрик, він з радістю прийде з належною допомогою" (розвідку М. Боровика датовано 1991 р.).

На думку М. Палієнко, найбільшим українським архівом за кордоном України є заснований 1945 р. в Аугсбурзі (Німеччина) Музей-архів Української вільної академії наук (1966 р. надано ім'я Д. Антоновича — "одного з найвизначніших "хранителів" українських архівів в еміграції" [3, с. 461]), перевезений до Нью-Йорка. Така пам'ятка є смислоутворювальною платформою у контексті ідеї нації; архів створювали українські діячі за складних історико-політичних обставин, під час перебування в таборах для переміщених осіб. До збору матеріалів доклали зусиль відомі громадські діячі та науковці В. Дорошенко, А. Животко, Л. Бачинський, М. Марковський, І. Коровицький і В. Міяковський, літературознавець, історик, архівіст, археограф, ім'я якого довгий час замовчувалося радянською історіографією, проте праці публікувалися на сторінках еміграційних видань "Сучасність", "Український історик", "The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences" [3, с. 413]. "Упродовж 1945—49 рр. було зібрано до 90% усієї друкованої продукції української еміграції американської зони окупації Німеччини. Архівну колекцію поповнювали матеріали ліквідованих таборів (Ашафенбург, Берхтсгаден, Ганав, Регенсбург)" [3, с. 415]. Серед інших архівних центрів повоєнної української еміграції М. Палієнко (крім названих вище) виокремлює Бібліотеку та архів Наукового товариства ім. Т. Шевченка у США, Архів Українського історичного товариства в м. Кент, Український дослідний і документальний центр у Нью-Йорку, Українсько-канадський дослідний та документальний центр у Торонто. Дослідниця акцентує на значущості українських збірок Бахметевського архіву Колумбійського університету, що представляють архівні фонди відомих українських учених, президентів УВАН у США професорів Ю. Шевельова (документи Мистецького українського руху 1946—1949 рр., епістолярії Ю. Бойка-Блохіна, М. Ветухова, Л. Винара,

О. Оглобина, О. Прицака, Я. Розумного, Л. Рудницького, У. Самчука, Д. Чижевського та ін.), М. Ветухова (матеріали з історії УВАН, листування з В. Дорошенко, В. Кубійовичем, І. Лисяком-Рудницьким, І. Мірчуком, Д. Чижевським, О. Шульгиним та ін. Найціннішою частиною колекції М. Палієнко вважає фонд В. Винниченка (загальний обсяг — 140 коробок), перевезений до США із Франції у 1950-х роках за сприяння Г. Костюка. Цікаво, що у 2000 р. художню колекцію письменника було передано до Відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України згідно із заповітом автора, що і сьогодні сприяє формуванню єдиного інформаційно-комунікаційного поля діаспори і материкової України [3, с. 422—424].

Архіви як засіб масової комунікації виконують смислоформувальну функцію у загальній ціннісній парадигмі ідеї нації, що зумовлює рівень медіатизованості концепцій розвитку суспільства — постіндустріального та постмодерного. Зважаючи на те, що інформаційний простір епохи постмодерну, тобто історичної доби, яка прийшла на зміну модерну і утвердилася у світовій культурі, починаючи з середини 50-х років ХХ ст. у країнах Західної Європи і США, трактувався як можливість витворення нових культурних кодів та смислів, а у країнах Східної Європи та колишнього СРСР постіндустріальне суспільство з інтерпретацією інформації як інтелектуального товару змінилося на постмодерне лише наприкінці 1980-х років, ініціювання та організація архівного дискурсу еміграційної української національною елітою були можливими тільки за кордоном у післявоєнний час. Красномовним є свідчення М. Палієнко про те, як на початку 1950-х років переміщені до УРСР архівні зібрання української еміграції проходили опрацювання в Особливому відділі таємних фондів ЦДІА УРСР у м. Києві, де їх фондували, засекречували та готували для використання з оперативною метою. Одним із ключових принципів опрацювання еміграційних колекцій було складання "іменних картотек на емігрантів, "українських буржуазних націоналістів", предметно-тематичних картотек про діяльність еміграційних організацій, історичних довідок на фонди" [3, с. 458] тощо, до того ж не враховувався принцип походження матеріалів, що порушувало цілісність фондів.

Висновки. У статуті Українського архіву-музею у Клівленді мету його діяльності визначено так: "збирання та організація зберігання пам'яток духовної, матеріальної та народної культури українців та їх нащадків", "збереження пам'яток періоду визвольної боротьби українського народу", "забезпечення використання зібраних колекцій дослідниками та українською спільнотою задля поширення об'єктивної інформації про Україну та український народ" [3, с. 428]. Отже, розгляд архівних колекцій еміграційної української сегмента національного інформаційно-комунікаційного простору актуалізує скомпоновану архівну інформацію й створення на її підставі позитивного геополітичного, геокультурного образу та символів України, їх спільну інтерпретацію, нерозривність її історії з розвитком країни, формування етнокультурної компетенції, що уможливило ефективну комунікацію (етнічну компліментарність).

Список використаної літератури

1. Дзюба Т. Спрага народу і спрага Вітчизни. Публіцистика другої половини ХІХ — першої третини ХХ ст.: модель національної ідентичності : монографія / Т. Дзюба. — Чернівці : Видавель Лозовий В. М., 2012. — 368 с.
2. Чиркова М. Архіви як простір конструювання колективної пам'яті регіональної спільноти / М. Чиркова / Наукові записки : збірник праць молодих вчених та аспірантів. Т. 19. Кн. 2, ч. 2 /

- Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; [відп. ред. П. Сохань]. — Київ: [б. в.], 2009. — С. 204—214.
3. *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). — Київ: Темпора, 2008. — 688 с.
 4. *Рудницький Я.* З подорожі по Америці / Я. Рудницький. — Вінніпег: Вашингтон: Клуб приятелів української книжки. — Книжка 29. — Видавець Іван Тиктор. — 128 с.
 5. *Визначний* українознавець Зенон Кузеля. — Режим доступу: <http://archive.nddiuvi.org.ua/toprint.html?id=2309>. — Назва з екрана.
 6. *Боровик М.* Століття українського поселення в Канаді (1891—1991 рр.) / М. Боровик. — Канада, Монреаль; Оттава: УММАН, 1991. — 485 с.

Проаналізовані архівні центри еміграційної україністики післявоєнного періоду на североамери-

канском континенте как составляющая национального информационно-коммуникационного пространства, актуализирующая скомпонованную архивную информацию для формирования этнокультурной компетенции, смысловой парадигмы идеи нации как украинцев материковой Украиной, так и эмиграционной общины.

The article analyzes the archival centers emigration Ukrainica post-war period in the North American continent as a component of the national information and communication space that actualizes-composed archival information for the formation of ethnic and cultural competence, semantic paradigm idea of the nation as a Ukrainian from mainland Ukraine and emigration community.

Надійшла до редакції 24 липня 2016 року

УДК 075.2(73)''196/197''

Елеонора Бурдіна,
викладач,
аспірантка кафедри журналістики
ХНУ імені В. Н. Каразіна

Зародження інфотейнменту на телебаченні США: історичні та соціальні передумови

Проаналізовано історичні передумови трансформації телевізійних медіа США 1960—70-х років, пов'язані із переходом у розважальну площину. Охарактеризовано вплив головних подій того часу на культурне життя країни. Окреслено соціально-психологічні та демографічні чинники розвитку розважального напрямку на американському телебаченні. Виявлено причини зміни аксіологічних орієнтирів, що відбулися у зазначений історичний період. Простежено взаємозв'язок між історичними, культурними, соціально-психологічними та демографічними змінами і жанрово-стильовими трансформаціями в американських медіа.

Ключові слова: *інфотейнмент, телебачення США, передумови виникнення, гедонізм, суспільство споживання, ескапізм.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток каналів комунікації у 60—70-х роках ХХ ст. зумовив перенасиченість інформацією, що призвело до появи нових форм у ЗМІ та інноваційних підходів для ефективного донесення мас-медійних повідомлень. Соціокомунікативне явище інфотейнмент зародилося на зламі епох, коли постмодернізм прийшов на зміну модернізму. Висунемо гіпотезу, що трансформації в одній сфері життя спровокували реформування та перетворення в інших, а саме: переламні часи у США, принципово нові світоглядні концепти та ціннісні орієнтири у соціумі призвели до стильових та жанрових зсувів у журналістиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інфотейнмент зародився в 1968 році, коли на телеканалі CBS було засновано першу щотижневу передачу "60 хвилин", яка відповідала новій концепції. Відтоді інфотейнмент становить об'єкт вивчення численних медіадослідників. Серед останніх публікацій у вітчизняному науковому просторі — "Гібридизація новинного мовлення" В. Бабенко, в якій автор аналізує обставини зародження досліджуваного явища, але обмежується лише назвами першої передачі у цьому форматі та каналу й країни, де вона транслювалася [1]. Так само не вдається у деталі концепції В. Загороднюк у розвідці "Властивості, ознаки та можливості інфотейнменту

як продукту комерціалізації телебачення" [4]. Докладніше його розглядає Т. Шевченко у статті "Вплив реклами на сучасну новинну тележурналістику України", проте головний акцент робить лише на низьких рейтингах інформаційних передач до виникнення інфотейнменту [12].

Мета публікації — дослідити історичні, культурні, соціально-психологічні та демографічні зміни в США 1960—70-х років та з'ясувати їхній вплив на жанрово-стильові трансформації у мас-медіа.

Передбачено розв'язання таких завдань:

— вивчити розвиток медіа у США 1960—70-х років в історичному контексті;

— виявити впливи головних подій того часу на культурне життя країни;

— охарактеризувати причини зміни аксіологічних орієнтирів суспільства Сполучених Штатів Америки у 1960—70-х роках і наслідки формування нових цінностей у сфері журналістики;

— проаналізувати загальнопсихологічний стан суспільства США того часу, що зумовило нові завдання медіа;

— визначити жанрово-стильові трансформації в медіа відповідно до змін суспільних пріоритетів.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо докладніше передумови виникнення та обставини зародження інфо-